

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana

PALMA.—JULIOL DE 1928

La Nobleza Mallorquina en la Orden de Malta

(CONTINUACIÓN)

La casa Cotoner

I

Ha querido suponerse por los autores que de ella se han ocupado, y por cierto con algún fundamento, que la familia Cotoner era originaria de Italia. Decimos con cierto fundamento porque efectivamente existe en Italia el noble linaje de Cottone del que habla Gerónimo Gigli en su diario senese, impreso en Luca en 1723; menciona los feudos, castillos y estados que en Toscana, en Asti y en Monte Pulciano poseyeron los de esta familia, citando a un Scipión Cottone caballero de la Orden Militar española de Santiago.

Como nosotros hemos de referirnos únicamente a la rigurosa verdad histórica que aparezca claramente de los documentos que cualquiera puede comprobar, sin admitir ni rechazar esa conjetura histórica sobre el origen de la familia Cotoner, diremos únicamente que, según nuestra opinión, el primero de esta familia que se instaló en Mallorca lo hizo en el año 1343, fecha de la incautación de este reino por D. Pedro IV de Aragón y definitiva unión de Mallorca a la corona aragonesa.

Prueba esta afirmación la fonética de la palabra Cotoner, vocablo netamente catalán, como no ofrece duda ni su escritura ni su pronunciación. Que era noble el primero de este apellido que vino a Mallorca lo demuestra el que los documentos referentes a esta familia encontrados en el siglo XIV les reconocen la

calidad de ciudadanos militares, expresión característica de la hidalguía en Mallorca.

Lo prueba igualmente el que desde aquella fecha hayan desempeñado los puestos públicos y empleos reservados a la clase de caballeros como la investidura del cargo de Jurado de la Ciudad y Reino, destinos militares y embajadores de la Universidad de Mallorca a la corte del Rey o a otras entidades del gobierno central, gestionando asuntos de interés para el reino.

Su nobleza se acrecienta de cada día obteniendo el ingreso en la Orden de San Juan de Malta ya por D. Nicolás Cotoner y Sant Martí, que llega a Gran Prior de Cataluña, por sus sobrinos D. Rafael y D. Nicolás, de quienes nos ocuparemos con más detención, los cuales llegaron a la suprema dignidad de la Orden como Grandes Maestros de ella y por la infinidad de los de esta familia que siempre y en cada generación han pertenecido a dicha Orden como puede comprobarse en los respectivos expedientes.

En 1577 prueba ya su calidad el apellido Cotoner en la Orden de Santiago por su ingreso en ella de D. Albertin Dameto y Cotoner, Marques de Toruigo que hubo de probar el apellido de su madre Lucrecia Cotoner, hija de D. Antonio Cotoner y Vallobar. Igualmente probada su calidad directamente en la misma Orden de Santiago por D. Francisco Cotoner y Oleza y en la de Calatrava por D. José Cotoner y Despuig, D. Francisco Cotoner y Chacón y otros.

Hemos dicho que los de esta familia fueron considerados desde su venida a Mallorca como nobles e hidalgos y efectivamente, si acudimos a lo que verdaderamente podríamos llamar

pedra de toque de la nobleza mallorquina, o sea a las listas de los Jurados que desempeñaron este cargo por la clase de ciudadanos militares, veremos que desde el año 1468 hasta el cambio de régimen que trajo a nuestra política la venida al trono español de D. Felipe V. vistieron sin interrupción la roja gramalla, que era la investidura del antiguo Jurado de la Ciudad y Reino. El cambio de organización política y administrativa que trajo a Mallorca el «Decreto de Nueva Planta» del citado monarca, sustituyendo a los Jurados por los Regidores perpetuos, dió motivo a que los Cotoner siguieran desempeñando este honroso cargo como Caballeros de la ciudad. Todo ello puede facilmente comprobarse consultando las listas de Jurados y Regidores, tantas veces publicadas en las obras de bibliografía mallorquina.

M. RIBAS DE PINA.

(Continuad)

Datos para la historia de Artá

XXIII

La guerra de Sucessió (1)

(h)

Die 4 Februarij 1714

Mes hauant fonch proposat primer de paraule per lo dit Jurat Moll dihent, que al señor Pedro Andreu ha anuiade vna Carte qui suplica y nos demana ab marce que fessem fer vna bayoneta per cade scopeta de las compañías qui se han de compondre en sta vila per poder millor deffenssarse dels inimichs, y que los fessem o nos seruisssem de los farrers desta vila, vejen V. M. que ey diuen y quin remey se pot pendre, y tambe vejen si seria bo que si passas vn Jurat a la vila de la potble a veure dit Señor Pedro Andreu y representarli al parill en que nosaltres en esta vila y nostron terma estant perllongat y perillos per estar tot rodad de marina que alsas la ma en deslliberarnos de anar a dita vila de la potbla per quant nosaltres tenim que guardarnos, sobre la qual propositio

correguieren los vots de vn en altre com es costum y tots concordants nemine discrepante foren de vot y sentir que vaje un Jurat a ia vila de la Potbla a veure dit Sr. Pedro Andreu y li suplich que nos deslliber de hauer de anar los peyons ab ses armes desta vila a dita vila de la Potbla y que dit Jurat que ey anira que compri de dines comuns de nostra Vniuersitat vn regalo per fer a dit Sr. Pedro Andreu, lo que li aparexera, y confiats de la llegilitat, bondat y suficiensia del honorable Juan Sanxo, Jurat, lo elegexen per ditas cosas y se li dona al sindicat y en rao de las beones ja si entendra quare etc.

Tots los quals actes etc.

Testes etc. Pere Dalmau y Bernart Ginard Font.

ARCH MUNICIPAL DE ARTÁ — *Lib. de Determinacions del Consell de 1686-1726*, fol. 56, v.º

XXIV

(i)

Die 27 Januarij 1715

In Dei nomine etc. los honorables Juan Font de son amoyana, Pere Seruera, Miguel Sancho Font y Juan Sureda Jurats lo corrent any en Arta; Juntament ab los honorables Sebastia Massanet Balle RI. Juan Sureda, Pere Seruere Comparet, Miguel Moll, Llorens Viues, Juan Juan, Juan Llinas, Llorens Ginard y lo honorable Miguel Sancho Font, jurat y conseller, consellers dit any de dita Vniuersitat y vila de Arta, juntament ab los adjunts siguents: los honorables Juan Sanxo Font Mostasaph, Barthomeu Seruera hereu, Barthomeu Melis, Miguel Melis cap, Miguel Morey, Seraphi Nebot, Jaume Sancho, Miguel Torres y Juan Juan, Juan Sancho farrer, Miguel Sancho de la Jordana y Miguel Viues duay y lo Dr. Pere Sanxo congregats y ajuntats en la sala de dita Vniuersitat y vila de Arta per effecta de trectar y resoldra cosas vtiles y profitosas per dita Vniuersitat, primer feta la solita oratio ab lo scilensi acostumat fonch proposat primer de paraula per lo honorable Jurat major en nom de sos socios dihent: honorables Señors y saui consell y ajunts lo perque hauem fet ajuntar a V. M. es per ferlos nottori com de orde de su Illma del Señor Virrey ab lletre missiue al Sr. Balle ha vingut al Capita Don Marchos Assensio ab son Thinent Don Felipe Pons per instruir la gent de sta vila alas armas, y fer los

(1) V. el BOLLBTI pág. 5 y 92 del corrent tom.

fer exercisi, y mane dita su Illma al Balle que dit official y de son manteniment y per son manteniment y son treball de fer dit exercisi demana dos pessas de 8 cade die y a la fi se ha fet tracto abells de donarlos 10 reals castellans cada die, tant per son manteniment com per son treball, vejen perço V. M. com ho passen si venen a be adit partit, o, no, y lo que se podra resoldra, y tambe matex ha dit de paraula dit Sr. Capita que dita su Illma dui aquesta vila de Arta quatre homens sera pera mantenir alli hont dita su Illma las enviara ademanar cosa de 15 dias, vejen V. M. lo que ey diuen, sobre la qual propositio corregeruen los vots de vn en altre com es costum y tots concordant foren de vot y sentir que los honorables Balle y Jurats informan ab los altres Jurats de las vilas circunvisinos com se passen a circa de ditas cosas y lo que cadequal paguen a dits Capitans per son manteniment y per sueldo, y despues se pendra resolutio y en quant a los 10 reals castellans losan offerts, que per are continuan en donarlos o fins en altre resolucio de Consell y que dits dines se hajen de pagar de los dines que deuen a dita nostra Vniuersitat los honorables Juan Juan y Juan Sureda Jurat olim administradors de forments y los Jurats cade pague que faran a dits Capita y son Thinent prenguen rebuda, y en rao de los homens que demana dita su Illma del Sr. Virrey ha resolt que sen mentendran 150 homens conforme sta demunt dit, quare etc.

Tots los quals actes etc.

Testes etc. Sebastia Pasqual y Juan Lledo ort.

ARCH. MUNICIPAL DE ARTÁ.—*Lib. de Determinacions del Consll de 1686-1726.*

XXV

(j)

Die 13 Martij 1715

In Dei nomine etc. los honorables Juan Font de son Amoyana, Pere Seruera, Miguel Sancho Font, y Juan Sureda Jurats lo corrent any de la Vniuersitat y vila de Arta; Juntament ab los honorables Sebastia Massanet Balle Rl. Juan Sureda de Son Sureda, Llorens Viues, Juan Juan, Juan Llinas, Llorens Ginard, Gabriel Orpi y lo honorable Miguel Sancho Fout Jurat y conseller) consellers dit any de dita Vniuersitat y vila per effecta de trectar y resoldre

cosas utilas y profitosas per dita nostra Vniuersitat, primer feta la solita oratio en lo scilenci acostumat fonch proposat de parau'a per lo honorable Juan Font Jurat major en nom de sos socios; dihent honorables señors y saui consell lo perque hauem fet ajuntar a V. M. es per ferlos notori com ja saben V. M. que el Sr. Jutja Don Joseph Gilebert se troba en la ciutat de Alcudia de orde de su Illma del Sr. Virrey qui nos maná en estos dias passats ab lletres missiuas que se anuiassen 200 homens ane Gartias, circa nostron terma dins al terma de Sta Margaritta per effecta de fer fabrica en dit lloch per deffensa del Inimich que com de facto los y hauem anuiats y continuan en fer fexina in littore maris, y per hauer de pagar estos treballadors, que com defacto se han de pagar per ser homens pobres, lo dit Sr. Dr. mana ab altre lletre missiue que los paguem o los socorreguem de algun tant a dits treballadors, no propiament perque nosaltres ho hajem de pagar sinos per quant diu que cade dia se espera los dines de la ciutat per pagar la gent y aduc no son arribats, y dits treballadors de continuo van clamant que volen ser pagats y tenen molta raho per ser pobres y hauer de viure de son treball; y tambe matex tenim altres ordes que las sanalles que se han aportades de Capdepere a la Vehaduria Gl. se han de pagar per are a los qui las y han aportades conforme mane Don Antoni de Pueyo comendant de la fortificatio ab se carte, fins y tant se haze deslliberat de haont se han de pagar estas quatre mil sanalles; y nosaltres no tenim remey ningun porer pagar tot aço, per quant esta nostra Vniuersitat se troba sens diner y es precis donari remey, vejen V. M. que ey diuen y de haont hauem de buscar aquestas partidas de dines per ser el gasto tant excessiu, sobre la qual propositio corregeruen los vots de vn en altre com es costum, y tots concordant foren de vot y sentir que los honorables Balle y Jurats fassen pagar tots los que stant deuent a la nostra Vniuersitat tant de Clauariats com de forments y de qualseuol altre cosa y de lo que cobraran dits Jurats vajen pagant la gent de la fabrica y las ditas sanalles y per lo interin pas al Sr. Balle Rl. ab la compañía de vn Jurat a la ciutat de Alcudia a veure dit Sr. Jutja y li represent sa necessitat en que esta vila se troba ab tant poca moneda, y que no tenim remeis ningu porer suportar dit carrech; si deslliberaria que los homens qui

treballen en dita fabrica no fosen tants que si porian ser 50 fins an 60, al paraxer seria racionable, y si no que ates la vila de Sineu sta obligada a socorrer per ajuda en esta vila que los fes contribuir en mitat de lagent, y confiant en la legilitat bondat y sufficientia del honorable Juan Font Jurat major lo elegexen per adjunct a dit honorable Balle y per ditas cosas se los dona al sindicat ab tot poder necessari quare etc.

Testes Miguel Gili y Pere Moll.

ARCH. MUNICIPAL DE ARTÁ.—*Lib. de Determinaciones del Consell* de 1686 1726.

XXVI

(1)

Die 24 Martij 1715

In Dei nomine etc. los honorables Pere Seruera Miguel Sancho Font y Juan Sureda tres dels Jurats lo corrent any de la Vniuersitat y vila de Arta juntament ab los honorables Sebastia Massanet Balle Rl. Juan Sureda de Son Sureda, Pere Seruera comparet, Barthomeu Tarrasse, Llorens Viues, Juan Juan, Gabriel Orpi, Llorens Ginard, Juan Esplugues y Miguel Sancho Font Jurat y Conseller, consellers dit any de dita Vniuersitat y vila congregats en la sala de dita Vniuersitat y vila per effecta de trectar cosas vitilas y profitosas etc. fonch proposat primer de paraule per lo honorable Pere Servera altre dels jurats en nom de sos socios; dihent honorables S.^{ts} y saui Consell, lo perque hauem fet ajuntar a V. M. es per ferlos nottori com en la determinatio de Consell proppassat se dona poder als honorables Jurats Juan Font y Pere Seruera per anar en ciutat a suplicar a su Illma del Sr. Virrey que donas permis de haont se hauian de treura los dines per pagar lagent de la faxina que com de facto ey passasen y ha respost que prenguen dines de alli haont ne trobaran y que sia lo mes prompta que se pugue perque es precis, vejen V. M.^a que ey diuen y de quin sentir son; sobre la qual propositio corregeren los vots de vn en altre com es costum y tots concordant nemine discrepante foren de vot y sentir que vn dels jurats pas a la ciutat y veje si trobara mil o dos milia lliuras a interes y prengue aquellas, o mes ver en prengue 1.000 ll. per are y las aport y si acas fos que no les trobas a interes veje si las trobara per encarragament

anel menor for que las podra trobar, y trobant las que per are en prengue 1000 ll. y las aport y las altres per si aca; se son manester las tornara pendra, y perquant se ha de fer decret dit Jurat lo pugue suplicar fins a 3000 ll. pet encarragament y per quant lo honorable Jurar Juan Font, jurat major, se troba en Ciutat ey pas un altre Jurat per adjunct del matex y vejen si trobaran dit dines, o, per via de interes o per encarragament y per are prenguen ditas 1000 ll. y aportan aquellas, y confiant de la llegilitat, bondat y sufficientia del honorable Pere Seruera altre dels jurats lo elegexen per ditas cosas, per adjunct a dit Jurat major y que per ditas cosas se li dona al sindicat y tot lo poder necessari y puguen suplicar adita su Illma del Sr. Virrey que en y sobre ditas cosas por se real autoritat y decret y puguen obligar tots los bens de dita nostra Vniuersitat y particulars de ella y puguen firmar tots y qualseuols actes, albarans, o, apochas, ab todas las clausulas oportunas y necessaris y finalment tant de poder com si tots los consellers foren allí presents, quare etc.

Tots los quals actes etc.

Testes etc. Raphel Melis y Juan Monjo.

ARCH. MUNICIPAL DE ARTÁ.—*Lib. de Determinaciones del Consell* de 1686 1726.

(Continuará)

JOSÉ RAMIS DE AYREFLOR Y SUREDA.

Sobre'ls Hospitalaris de Pollença

(1337 N. 1338)

vij.º kalendas ffebruarii 1337 N. 1338.

Rogerus etc. dilecto Seguino Sacanal, baiulo regio in Pollentia, salutem et dilectionem. Petrus de Campolongo coram nobis proposuit suplicando, quod alicue persone dicte ville sibi tenentur, pro lapso tempore, ratione adjuarum detzeni vini, molinagii es impositio-num, in aliquibus pecunie quantitibus quas nolunt sibi soluere, licet ex inde fuerint pluries requisite, et quod baiulus domus hospitalis illas, fauoris causa, omittit compellere ad soluendum. Quare ad dicti Petri instantiam vobis dicimus et mandamus, quatemus dictum baiulum domus hospitalis, prout ad ipsum pertinuerit, requiratis ut quasquamque personas que sibi, occasione premissa, in aliquo teneantur

cómpellat ad soluendum sibi totum id et quantum debeant, cessantibus malitiis et difugiis quibuscumque: et si forsam baiulus dicte domus super hoc inuentus fuerit negligens uel remissus, vos dictas tales personas quas ad predicta inueneritis obligatas compellatis, omni fauore cessante viriliter ad soluendum. Dat. ut supra.

(ARCH. GEN. HIST. DE MALL.—*Llib. de Lletres Comunes* de 1337 a 1339, fol 10.)

Rogerus etc. dilecto Seguino Sacanal, baiulo regio in Pollentia, salutem etc. Per Petrum de Campolongo, emptorem ajude vini in Pollentia, fuit coram nobis propositum supplicando, quod domus hospitalis conatur vendere sua vina, et gentes emere, contra ordinationem contentam in quadam littera regia cuius data fuit in ciuitate Maioricarum x.^o kalendas martii anno millesimo CCC.^o XXX.º sexto et contra etiam tenorem capitulorum super hoc editorum; quare a nobis petiit sibi super hoc, ut iustum fuerit, prouideri. Mandamus vobis itaque, ad instantiam dicti Petri, quatenus non permittatis rectores dicte domus et alie queuis persone vndant seu emant vina contra tenorem dicte littere regie et capitulorum predictorum, immo tam dictam litteram quam capitula seruetis plenarie et complete, super hiis ex aliqua partium malitiis non admissis. Dat. ut supra (vij.^o kalendas ffebruarii 1337 N. 1338).

ARX. GEN. HIST. DE MALL.—*Llib. de Lletres Comunes* de 1337 a 1339, fol 10 v.º)

P. A. SANXO.

Libre de Antiquatats de la Iglesia del Real Convent de Sant Francesch de la ciutat de Mallorca

(CONTINUACIÓN)

[f.º 107 r.] NOTA

DE LAS MISAS DE LAS CENTURIAS

Centuria de 1200. Testament de Pere Tortosa en poder de Marquini Porri, Notari, 1 Juñy 1289; enterrat en Santa Eulalia; Dexa per 200 Misas cantadas cent sous.

Centuria de 1300. Testament de Antonina Viverdes muller de Pere Delmarti, en poder de Uguet Borrás Notari als 9 octubre 1338 enterrada en Santa Creu dexa 20 Misas, per llimosma sis diners quiscuna.

Altre Testament de Guillem Llull, en poder de Marti Aragó Notari als 10 Abril 1344, enterrat en Sant Domingo: dexá 30 Misas, per charitat sis diners quiscuna.

Altre Testament de Oliveta Llull muller de Bernat Pont, en poder del sobredit Notari Aragó als 8 Agost 1343, enterrat en Sant Domingo: dexá 40 Misas per caritat de ellas sis diners quiscuna.

Altre Testament de Margarita Aragones, muller de Galardo Llull, en poder del mateix notari, al 16 Setembre 1343, enterrada en Sant Domingo; dexa 20 Misas, y preguen a Deu per la seua anima, deu sous.

Altre Testament de Maria Tagamament muller del Venerable Juanot Malbosch, en poder de Pere Sala, Notari, als 9 Juñy 1382: dexá 20 Misas per quiscuna deu di [f.º 107 r.] ners, canturia y ofertori. Está enterrada en Sant Francesch en el Claustro.

Centuria 1400. Testament del Venerable Guillem de San Juan en poder de Juan Terriola, Notari, als 26 Juñy 1402, enterrat en Sant Francesch: dexá 30 Misas cantadas, per quiscuna un sou.

Altre Testament de Pau Pardo Ciudadá de Mallorca, en poder de Francesc Milia, als 19 Setembre 1420, enterrat en Sant Francesch: dexá 100 Misas, caritat per quiscuna 1 sou y 2 diners, centuria, lluminaria y ofertori.

Altre Testament del Honrat Gaspar Genovard, en poder de Pere Martorell al 12 Juliol 1444, enterrat en Sant Francesch: dexá 300 Misas cantadas, lluminaria. y ofertori, per quiscuna de ellas 1 sou y 4 diners.

Altre Testament de Elizabeth Sala, muller del Magnífich Guillem de Soldevila, en poder de Francesch Cañot Notari als 6 Octubre 1480, enterrada en Sant Francesch: dexá 20 Misas, per canturia, lluminaria, y ofertori per llimosna de quiscuna 1 sou y 6 diners.

Centuria 1500. Testament de Juan de Lloscos, Donzell, en poder de Miquel de Podio, Notari, als 9 Abril 1507; enterrat en Sant Francesch; dexá 30 Misas per caritat de quiscuna 2 sous.

Altre Testament de Catalina Miralles en poder de Juanot Genovard als 14 Agost 1550, enterrada [f.º 108 r.] en Sant Francesch: dexa per 100 Misas, lluminaria y ofertori 2 sous y 2 diners per caritat de quiscuna.

Altre Testament de Geroni Cos Ciudadá, en poder de dit Geroni Genovard Notari als

21 Novembre 1560, enterrat en Sant Francesch: dextra 200 Misas, responsos y lluminaria, per quiscuna 2 sous y 4 diners.

En lo llibre del Bosser de 1597, en 1598 se nota en lo dia 26 Octubre que lo Sinodo fonch publicat dit dia, y en las diades posteriors, las Misas que pagava lo Bosser a caritat de 2 sous comensá a donar 3 sous.

El señor D Jaume Anglada Cavaller del Habit de Sant Diego (1) feu Testament, en poder de Antoni Fiol, Notari, als 15 Setembre 1651, y dexá per cosa singular, y extraordinaria 4 sous caritat per las Misas. [f.º 108 v. hasta 109 v. en blanco].

[f.º 110 r.] NOTA

DE LAS ATXES QUE APORTEN EL DIA DE LOS
DIFUNTS, Y PER QUI CREMAN

P.º Comensant per el portal de la sacristia: duas de casa del Señor Pou Sucre per la seua Señora.

Duas devant Sant Roch de Casa de Don Moragues, per los seus.

Duas devant los sants Martirs de Casa de Truyols del Mercat, per los seus.

Quatre dins la Capella del Beato Salvador, que posa la Confraria de Nostra Señora dels Angels, per Dona Francina Puig.

Quatre devant dita Capella de Casa de Don Matheu Zanglada per los Señors Julians.

Duas dins la Capella de Santa Ana de Casa del Señor Marques Montis per los seus.

Quatre dins lo Beato Ramon de Casa de Don Armengol per los seus.

Dotze de Casa del Conte de Sevallá per los Señors de Pachs.

Quatre devant la Capella del Sagrai de Casa de Zaforteza per los Señors Valentins.

Quatre devant el Beato Ramon nou de Casa de [f.º 110 v.] Don Pizá per los seus.

Sis dins dita Capella, esto es: quatre de Don Pedro Descallar per los seus; y las duas, de Casa de Don Rosiñol de Defla, per los seus Contestins.

Quatre dins Sant Julia (are Sant Benet) de Casa de Don Ollandis per los seus.

Quatre dins el Bon Pastor de Casa de Don Garau del Mercat per los seus.

Quatre devant Sant Josef per los Fusters de Ofici.

Quatre dins la Purisima, esto es: duas de Casa de Don Oms, per los seus; y duas de Casa de Don Vilallonga de devant la placeta per los seus.

Sis devant el portal menor, esto es: duas de Casa de Don Amer: y duas de Casa de Don Antoni Amer per los seus; y duas de Casa de Don Antoni Moragues per los seus.

Duas devant la Purisima per Don Fr. Nicolau Puigdorfilá, de devant la Porteria.

Dotze dins el Santo Christo; esto es: quatre de Casa Zaforteza; quatre del Señor Marques del Reguer; y quatre de Casa de Don Matheu Zanglada, todas per los Señors Zangladas.

Quatre devant dita Capella de Casa de Don Conrado per los Señors Flors.

[f.º 111 r.] Quatre dins Sant Bernadi vey de Casa del Marques de Pueyo per los Señors Suñers (ara Sant Onofre).

Sis dins Sant Bernadi nou, esto es: duas de Casa de Don Nicolau Dameto per los Señors Garrigas; duas de Casa de Antoni Montis per los Señors Andreus; y duas de Casa del Señor Marques Vivot per los Señors de Termens.

Sis, dins Sant Miquel, esto es; quatre de Casa de Don Fortuñy, y duas de Casa de Don Puig del Rellotge per los Señors Gracias y Fortuñys.

Sis, dins Sant Bonaventura, esto es: duas de Casa de Comellas per los seus; duas de Casa de Don Baltazar Serra; y duas de Casa de Don Nicolau Brondo, y todas per los Señors Julians.

Quatre, dins Sant Berard de Casa de Don Francisco Berard; esto es: duas per los Señors Berards; y duas per los Señors de Box.

Duas al mitx de la Iglesia de Casa de Morey de Sant-Marti per los seus.

Quatre, dins Sant Pere Regalat, esto es: duas de Casa de Oleza; y duas de Casa de Torrella, todas per los seus.

Quatra, baix del Bancal de la Confraria de Nostra Señora dels Angels per la Señora Xibaut [f.ºs 111 v. hasta 113 v. en blanco.] (1)

(Concluid.)

JAIME DE OLEZA Y DE ESPAÑA.

(1) Querrá decir Santiago.

(1) Publicamos un grabado dibujado por nuestro amigo D. Antonio Jimenez tomado del Plano de la ciudad hecho en 1644 por D. Antonio Garau Pro. Aunque tiene muchas inexactitudes de idea de las dimensiones que tuvo el convento de San Francisco hasta despues de la exclaustación.

Images xilogràfiques mallorquines (1)

SENYORES Y SENYORS

Recort de quant jo era atlot, que al passar per una d'aquelles botigues on venien paper d'escriure i articles semblants, no podia manco d'aturar-me una estona davant eis mostradors, per a contemplar aquells fulls de minyons, avui desapareguts i que eren el nostre entreteniment amb *El mundo al revés* o *La vida del enano don Crispín* i altres. Recort també de llavors, que al entrar a una església, on se celebrava la festa d'un Sant o Santa, a qui el poble tenia una devoció ben ferma, lo primer que em cridava l'atenció, era una tauleta coberta de roba vermella, de domàs casi sempre, atracada al escanzell amb alguns munts d'estampes, una bassina de llautó, una figureta de terra o de fusta pintada, image del Sant de la festa, i dos canalobres amb els corresponents ciris encesos. Al devot qui deixava caure una almoina dins aquell plat de metall lluent de fresc, un escolanet li allargava una estampa. Aquesta costum si bé no s'es perduda de tot, se podrien comptar amb los dits les esglésies on se conserva, al manco a Ciutat, i encara sovint sovint, aquelles images els motllos de les quals havient fet els nostros antepassats, a força de solcar amb les eines propies un troç de boix o de parera, s'han substituïdes per estampetes de fotogravat, impreses fora de Mallorca, sense caràcter ningun, i sense l'aroma de cosa nostra.

Les dites images no tant sols se donaven a les esglésies, sino que també les repartien a les cases dels comfreres, pocs dies abans de la festa, quant el capellà o frare qui tenia a son carreg la confraria, anava a recollir l'almoina acostumada, aixis es que a moltes d'elles s'hi llegeix, confreres i confrases. Llavors totes les Mares de Deu, tots els Sant Cristos i Sants y Santes tenien la seua confraria.

Hi havia la costum, sobre tot a la pagesia de tenir aferrada a una porta, amb pastes d'amidó o de farina l'image de més devoció, i una de les que més abundaven era la de Sant Antoni advocat contra el foc, i on més se veia era en els forns i a les bigues de tafona. També s'acostumava aferrar-ne a la part de dins de les tapes dels cofres i bauls de viatge.

D'aquelles estampes, unes de cert caracter, altres d'una innocencia que encanta i altres encara que no de gran mèrit artístic, al manco amb alguna correcció de dibuix i clar i oscur, en vengueren a parar algunes a mans meues fa escassament tres anys, despertant me la currolla de posseir-ne més, de fer-ne collecció que diriem. Sense sacietat vaig començar la tasca de pellucar estampes, per tot allà on pogués pensar que n'hi quedava alguna, havent-ne fet un aplec que no esperava. No he deixat recó: unes dins un calaix de cantarano, o d'arquella de casa de senyor, a bolcs dins qualque arxiu, entre les fulles d'un llibre vell, i fins i tot recollides ran d'una fornal, esperant esser tirades al foc a la primera bugada, costum aquesta de les persones piadoses, per escrupol de que una image de Sant, pugua anar al fems com a paper vell.

L'idea de colleccionar les esmentades estampes, he de confessar que no es cap descobriment que jo haja fet: casi tots els bibliòfils mallorquins ja n'havien colleccionades. Es de llamentar però que aplecs importants fets dins els segles XVIII i XIX, la major part s'hajen espargits. Les colleccions dels cronistes Bover i Furió, lo mateix que les dels bibliòfils Capdebou i Prohens se varen desfer, conservant se només les de Don Estanislau Aguiló i de Don Benet Pons, en poder dels seus hereus. Don Estanislau havia adquirit de la d'En Prohens dues iconografies, la del Beat Ramon Llull, i la de la Beata Catalina Tomás, les dues bastant completes.

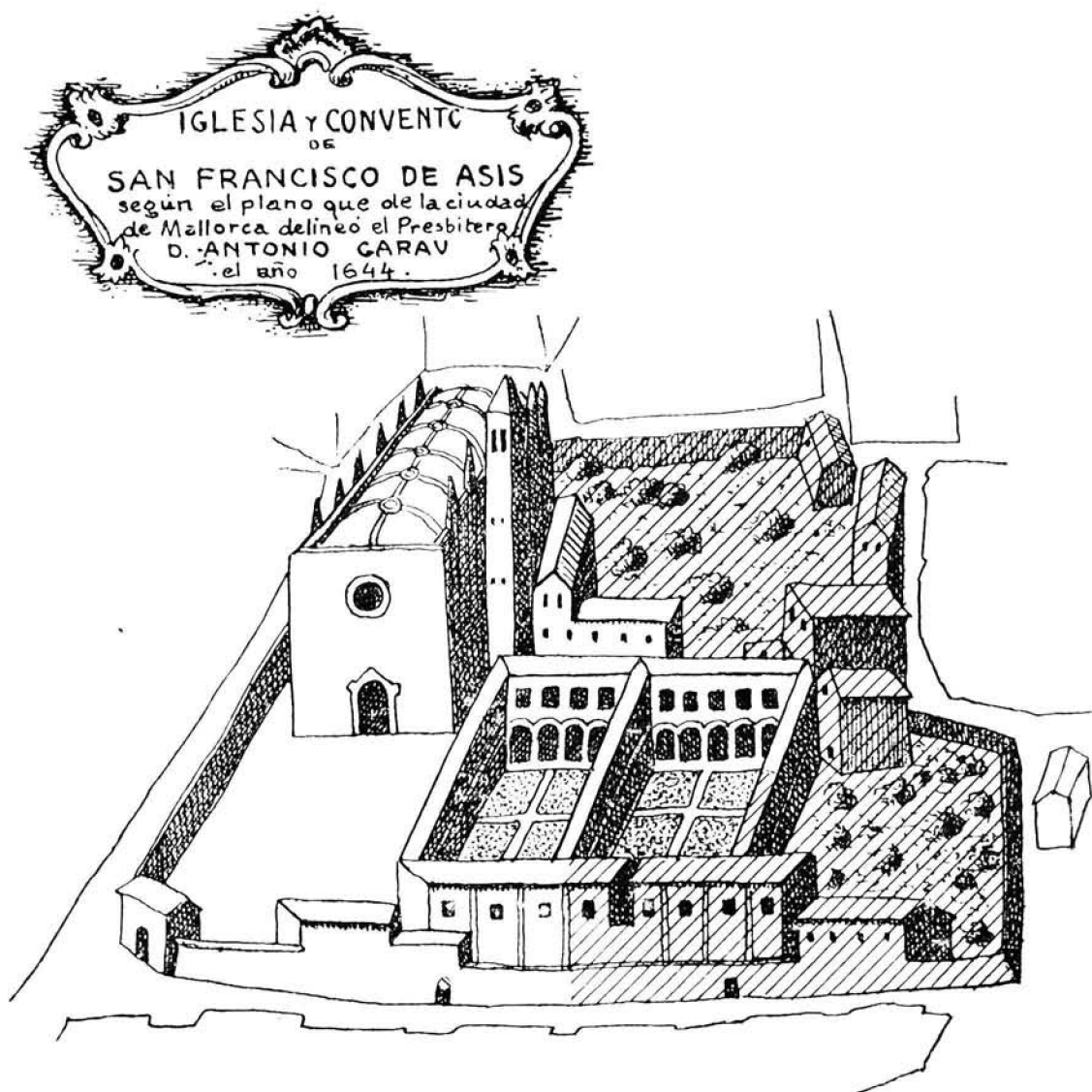
De la collecció d'En Bover n'hi ha una part al Museu Diocesà de Barcelona, donatiu d'una alta autoritat eclesiàstica difunta qui a Mallorca havia rebut aquell present. És un volum enquadernat contenguent docentes dues estampes de diferents tamany, unes amb goigs, altres sense, la majoria mallorquines: n'hi ha també de Catalunya i Valencia. El conjunt que es interessant data desde 1818 fins a la darrera del segle XIX. No conté res manuscrit.

A la nostra Biblioteca Provincial se'n conserven dos volums enquadernats en plegami. Un de tamany fol major, amb unes docentes estampes de les que deien de full gros, totes mallorquines exceptuant unes poques que son de fora. El text son goigs, oracions, indulgencies i cartells de festes. L'altre volum, tamany fol, conté docentes xeixanta nou estampes: cinquanta nou impreses a Mallorca, les altres

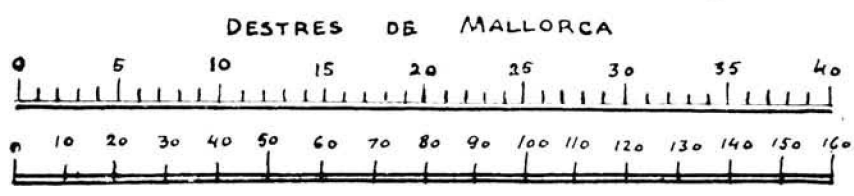
(1) Conferencia donada en el Museu Diocesà el dia 16 de Febrer d'enguany.

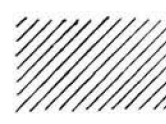
Images de la Mare de Deu de

IGLESIA Y CONVENTO
DE
SAN FRANCISCO DE ASIS
según el plano que de la ciudad
de Mallorca delineó el Presbítero
D. ANTONIO GARAU
el año 1644.

ESCALA APROXIMADA EN METROS.

 PARTE RAYADA QUE ES HOY PROPIEDAD PARTICULAR.

RECHERCHES SUR LES VÉGÉTALES DE MALDEN

ich les més antigues conegudes.

duen el peu d'imprenta de Barcelona. Les estampes d'aquests dos volums, entre les qui ha exemplars molt rars, com procedeixen de convent, se creu foren aplegades per un frare, qui los titulá, *Loores y gozos de Santos etc.* Segueix una inscripció que no interessa al nostre estudi.

A la Biblioteca Episcopal de Mallorca, s'hi conserven dos volums d'estampes, que poc més poc manco n'hi ha unes vuitentes entre els dos; tres quartes parts de cada un son impreses a Catalunya, les altres a Mallorca. A cap dels dos volums hi ha inscripció alguna, per la qual se puga sebre per qui foren aplegades. Els peus d'imprenta de les de Mallorca demostren que els aplecs se feren a la derrarfa del segle passat. Hi ha alguns exemplars de certa raresa; pero no anteriors al segle XVIII.

Un altre volum en fol, que per la procedencia es possible que pertenesqués al cronista Furió, hi havia a una biblioteca particular de Ciutat; avui figura a la de Monserrat. Totes son catalanes i valencianes, manco tres que son mallorquines i están en poder meu. El Rdm. P. Abat de dit monastir, va tenir la finesa de fer me l'obsequi; les tres son interessants.

Una d'aquelles tres estampes es l'imatge de la Mare de Deu d'Itria, que se venerava en el primitiu convent de Pares Agustins, que derrocaren de Real Ordre l'any 1771, per segona vegada, amb motiu de fer nosa per la defensa de Palma. Aquell convent, que per la seua situació, estava prop de l'abaudedó d'Itria, era molt a propòsit el lloc per atacar la ciutat, l'any 1544 per por d'una invasió del pirata turc Barbaroija el tiraren abaix. Els frares el reedificaren l'any 1607. Una altra estampa representa a la Beata Catalina Tomás. Te la particularitat de que procedeix del convent de monjes canoneses, de Sant Cristofol de Valencia, on la donaven. L'altra es Sant Ramon Nonat, que es l'unic exemplar que conec amb els goigs en mallorquí, quant totes les del mateix Sant son en castellá.

Les estampes que havia aplegades el bibliofil Don Jaume Garau, formen part de la biblioteca d'autors mallorquins, que va adquirir l'Ajuntament de Ciutat, fa alguns anys, i les de Don Pere Sampol, aquest les conserva i procura afegir-hi totes les que es presenten.

Tambè mallorquins residents a Barcelona tenien afició a les estampes, com Don Marian

Aguiló, i Don Miquel Victoriá Amer. An aquest, el seu nebot Don Antoni M.ª Peña, fill del poeta Don Pere d'Alcántara, cada viatge que feya an aquella ciutat, quant estudiava, n'hi portava un bolic aplegades pel seu pare. Es de creure que están en poder de la familia. Les de Don Marian Aguiló, vaig sebre no fa gaire temps que estaven a la venta en la casa d'un llibreter catalá, qui en demanava bons doblers.

Fora de Mallorca també hi ha la mateixa curolla, puís la costum de donar-les en les esglésies no era esclussivament nostra. Particularment les que més s'apleguen, son les que al peu de l'imatge hi ha uns goigs impresos, tant es aixis que un dia un senyor catalá, cercava pel carrer d'En Morey la casa dels goigs, i era perque un paisá seu l'havia enterat de que a ca'n Guasp se'n venien colleccions d'una vintena d'exemplars. Y se dóna el cas també, de que hi ha estrangers que a Mallorca pellenquen estampes, i ja que les seues relacions no los permeten entrar allá on noltros entram, van d'antiquari en antiquari, i a les cases de llibres i trastos vells on qualque vegada se'n hi troben, treguentles fins i tot de les propies vases.

Puc assegurar que el temps que he dedicat a fer l'aplec d'estampes, a compondre les que estaven malmeses, i a fer netes les que no hi estaven, no ho consider temps perdut, perque apart de les adquisicions interessants que he fetes, m'han donat ocasió d'apendre moltes coses que ignorava. Per elles m'enterat de quins gravadors en fusta hi va haver a Mallorca durant tres segles, que no varen esser pocs, i del merit de cada un d'ells. Avui no en tenim ni un degut a que el fotogravat a morta la xilografia. També he pogut conèixer les vicissituds passades per algunes imatges a consecuencia dels derrocaments d'oratoris i convents, i moltes coses més, que si no de gran interés, al manco son de certa curiositat, per exemple, de quant aparegueren les estampes amb goigs, les qualitats dels papers en les diferents épocas, les imprentes on eren estampades, de si s'emprava més el castellá que el mallorquí i altres.

Abans de dir lo que he pogut esbrinar aquí i allá dels xilografes mallorquins, i de les seues obres, crec no estaré de més, encara que breument posar amb antecedents als qui m'escolten, de l'història de l'art de la xilografia.

De les manifestacions d'art d'èpoques llunyanes, arribades a nosaltres el gravat se destaca més que cap altra. Aquelles races humanes en el seu primer període de civilització desentrotllaren el sentiment artístic amb el gravat.

Amb una punta de sílex, gravaren troços de banya i d'os de ren i de mamuth, codols, la mateixa roca viva, i els seus útils de terra cuita.

Des de llavors totes les civilitzacions han practicat el gravat perfeccionant-lo, fins que un dia, al cap de molts de segles, aquelles representacions tosques de les coses i dels fets, s'aplicaren a l'estempació, nasquent es pot dir la xilografia, que es l'art de gravar demunt fusta. S'empra amb preferència el boix, però també son aprofitats el ciprer, la servera boscana, la parera i tota fusta closa sense vetes ni grops.

¿Qui va inventar la xilografia? Hi ha qui diu que varen esser els alemanys, i altres els holandesos, però també hi ha opinions de que foren els xinos, noresmenys que l'any mil de nostra Era. Se funden els que diuen això, en que existeix una carta geogràfica que ho demostra; però encara aquest parer no es el darrer, perque n'hi ha que asseguren, que a l'Àsia li va esser importada la xilografia des de l'antic Egipte.

Com poden veure está molt fosc el començament de l'art xilogràfica, lo mateix respecte del lloc on va néixer, com de l'època, i com més testimonis, texts i induccions invoquen els erudits, més confusions se fan, i el problema román en l'aire. Lo únic que es pot assegurar, es que a l'Europa no s'ha trobada cap prova xilogràfica, anterior a mitjan segle xv.

Existeix una xilografia, considerada la més antiga, representant Sant Cristofol, amb la data del any 1423, però el conservador del gabinet d'estampes de la Biblioteca Nacional de París, creu que li guanya en vellesa, una altra de la Mare de Deu, impresa demunt paper de cotó sense cola, que prova la seua antiguetat.

Després de tot encara román per a esbrinar si aquestes dues estampes son les primeres que es feren, perque bé se'n podrien haver gravades d'altres amb anterioritat i haver desaparegudes. Precisament Mossen Gudiol conservador del Museu Episcopal de Vich, va trobar inventariades a documents datats de l'any 1403 a 1441, vuit o deu estampes dins petits triptics,

posades com objecte de devoció a les parets de dormitoris. Les xilografes no tengueren en llurs primers temps, altre objecte que el d'estimular la devoció religiosa.

Les nacions que més adelantaren en l'art xilogràfica, foren Alemanya i França, segons les distintes estampes que existeixen de procedencia certa, essent la primera de dites nacions la que major cantitat en posseeix.

En el segle xvi el gravat en fusta era conegut per tot arreu, i a algunes parts el practicaven amb verdadera perfecció contribuint a la seua creixença notables pintors com Albert Durer, Cranac i altres.

Mallorca podém assegurar, que no va esser dels darrers pobles on se va conèixer l'estampació d'images amb motllos de fusta puis consta escrit que existeix una estampa gravada p'En Francesc Descós l'any 1493. Segons diu Don Antoni Furió a la seua obreta «Diccionario Histórico de los Ilustres profesores de las Belias Artes en Mallorca», la dita estampa fou trobada dins l'arxiu de Banyalbufar, pel seu company Don Joaquin M.ª Bover, devers l'any quaranta del segle passat, qui l'envià a Madrid amb ofici a la Real Academia de l'História on se conserva, i aquesta Corporació respongué agrain-li el present, i reconeguent el merit d'un gravat tan antic. Representa segons diu també En Furió, al Beat Ramon Llull, amb tres escuts a la part baixa, el de Llull, el de Ciutat i el de Descós, qui perteneixia a una familia molt antiga de cavallers, extingida en el segle xvii en la casa d'Oleza. Don Gabriel Llabrés qui ha vista la xilografia d'En Descós, diu que el Beat Ramon Llull está representat dins una presó. He fets els possibles per aclarir com se pogué, certificar l'autor, i com se va comprovar la data, pero fins ara n'estic en dejú. Llamentant que la més antiga xilografia, que es coneix mallorquina, no se conservi entre nosaltres, parlaré d'altres estampes que segueixen a aquella amb antiguetat.

Existeixen guardades a la Biblioteca Provincial, dues xilografies, les més antigues conegudes representant la Mare de Deu de Lluch, i que son els dos únics exemplars de que fins ara tenim noticia, aparegudes a mitjan segle xix no se diu a on, segurament per no haver-li dada importancia a la troballa.

Están les dues estampades a un mateix full de paper, que fa de mides quaranta un centimetres per trenta. Una, la de l'esquerra del

full, representa la Mare de Deu asseguda amb el Bon Jesuset dins la falda, Aquesta Mare de Deu, encara que al peu amb lletra gòtica diga «Confreres de la Verge Marfa de Lluch» no es la Moreneta, puix aquesta com saben está representada dreta, amb el Bon Jesus en el braç. Se sospita si el motllo seria importat de València. L'altra imatge, que es la de la dreta, té la mateixa inscripció, però amb l'afagitó «de Mallorca i aquesta si que representa a la Moreneta de Lluch, posada dins un ninxol a la part alta del gravat, omplint el reste un paisatge amb el camí que condueix al Santuari.

El motllo d'aquesta imatge diuen si el gravat l'argenter Garcia, i l'estampació dels dos va esser feta a Ca'n Cansoles, qui fou el segon impresor que tenguérem a Mallorca, on s'establí l'any 1540; ell era d'Amusco poble de la Diocesis de Palència.

La data de dites estampes, se creu que es poc menys poc manco de l'any 1580: les dues tenen el caràcter de l'època; la que no sembla esser mallorquina, retira a les Mares de Deu de València, dú el mantell brodat amb flors de lis, i els cabells llargs i alloure.

El conegut poeta Don Marian Aguiló va editar a Barcelona l'any mil vuitcents vuitanta tres un opuscle de vuit pàgines, que el titulá «Cançonet de cobles antigues a la Mare de Deu de Lluch de Mallorca amb lo transumpt de dues de les singulars estampes ara novament trobades que a major devoció dels contrares i peregrins espendien los quistors d'aquell Santuari en lo setgle setze, i que reduides a menys de la mitat de llurs originals, se publica per recortdança de la devota peregrinació que en los dies vint i un i vint i dos del corrent mes de Juriol ha pujat a visitar a la més antiga i més popular de les imatges de la Verge Marfa venerades en la major illa Balear».

A les dites reproduccions que figuren en dit Cançonet, hi ha petites diferències amb els originals, degut segurament que d'aquests se'n treurién fotografies, per fer-ne després uns dibuixos que havien de servir pels motllos en xincografia, i el dibuixant no fou prou exacte.

VICENS FURIÓ KOB.S.

(Continuará.)

PREGONS DEL SIGLE XVI

XXIV

Per los caualls armats

(1507)

Nouerint uniuersi quod anno anatiuitate domini Millessimo quingentesimo septimo die vero XI mensis junii intitulata.

Ara hoiats que notifica e mana lo molt Spectable y noble Senyor don Johan aymarich, etc. atot hom generalment de qualseuol grau condició o stament sia qui fassa o sia tengut e acostumat fer caualls armats per deffensio del present regne segons lurs enfaudacions econcessions antigues axi per raho de baronies e Cauallaries que posseixen dins lo dit regne com per altres qualseuol concessions en aquells en temps passat fetes, que lo dimarts abans dela festa de sant Johan propuinent que comptarem XXII del present y deual scrit mes de juny sien personalment enlo pati del Castell reyal deuant sa Spectable y nobla Senyoria ab totes lurs armes de cors y de cauall sots pena de perda los priuilegis a ells atorgats e priuacio dela pensio erendes que per la seruitut dels dits Caualls armats reben com per lo benifici uniuersal, conseruacio e proteccio del present regne axi sia stat per sa Maiestat asuplicacio dels magnífichs jurats del dit regne asa Spectable Senyoria encarragat emanat, per les quals penes lo dit terme passat sera procehit contra los renitents einhobedients als manaments desa Spectable Senyoria sens alguna gracia ni merce. Eperque ignorancia per algu no puxa esser allegada mana les presents per los lochs acostumats dela present ciutat esser publicades. Dat en Mallorques a XI de juny any M D. set. Aymerich—Vidit, Ardiles Regens.

XXV

Que canons e fibres sien tencats

(1507)

Nouerint uniuersi quod anno anatiuitate domini Millessimo quingentesimo septimo die vero quinta mensis junii intitulata.

Ara hoiats que denuncia e notifica lo molt Spectable e noble Senyor don Johan aymerich noble criat mestre Sala conseller del Rey nostre Senyor y per sa al'esa loctinent general y Governador en lo regne de Mallorques e illes aaquells adiacents atot hom generalment de

qualseuol ley grau condicio o stament sia qui tinga canons dobles fibres tandes o altres qualseuol drets de ayguo enla cequia dela Ciutat que de aquella la nit present ni dema diumenge enlo dia ni enla nit no gosen ne presumesquen pendre ni tirar dela aygua dela dita cequia ni destepar los dits canons dobles ne fibres de aquella ans tota ladita aygua liberament esens empaix permeten e deixen entrar dins la present Ciutat com per subuenir ala eminent necessitat de aquella axi sia stat deliberat sots pena de tres lliures per cascuna vegada que durant lo dit temps sera contrafet aplicadores lo ters als cofrens reals e laltre ters al acusador. Eperque per algu dels dits canoners e altres no puixe esser allegada ignorancia asuplicacio e gran instancia del discret Sindich dela present uniuersitat mana la present ab veu de publica crida esser publicada per los lochs acustumats dela present Ciutat. Dat en Mallorques a V de juny M. D y set.—Aymerich. Vidit ardiles Regens.

XXVI

Crida per lo ponto

(1508)

Nouerint uniuersi quod anno anatiuitate domini Millessimo quengentesimo octauo die vero mercurii octaua mensis marcii intitulata retulit et fidem fecit Michael oliuer curritor et tubicen uniuersitatis de mandato spectabilis et nobilis domini locumtenentis generalis publicasse in platea maris presentis ciuitatis preconium tenoris sequentis.

Ara hoiats que denuncia e notifica lo molt Spectable e noble Senyor Don Johan aymerich Criat Mestre Sala Conseller del Rey nostre Senyor eper sa Maiestat lochtinent general y Governador enlo Regne de Mallorques eylles aaquell adjacents. Com enlos anys passats asuplicació dels magnífichs deffenedors dela mercaderia e guardia del ponto per conseruacio de aquell son stats fets auctoritzats edecretats per lo Spectable leors president los capitols del tenor seguent.

Primerament ordonaren que dequiauant nengun hom ne alguna altra persona de qualseuol grau ley condicio o stament sien no gosen ne presumesquen donar prohis ni volta ne algun cap al pont de algunes barques grosses de ribera ne lahuts ne de altres veixells maritims sino tensolament deles barques o grendo-

les dotades per al carregar edescarregar ebarques qui fassen de nauilis qualseuulla sens licencia dels honorables deffenedors dela mercaderia o den pere ballester guarda del dit pont lo qual te lo dit pont asoncarrech e aço sots pena de sinch sous per cascuna volta que contrafaran applicadors çoes la meytat al fisch del Senyor Rey elaltra meytat al dit pere ballester sens neguna gracia e merce.—Jo dusay.

Item que si stan les dites barques o grendoles de carregar o descarregar, ormetgades ab lo pont, se metra mal temps que los senyors de aquelles les hagen aleuar o alerger del dit pont pertant que nol colpeien sots la dita pena e haien apagar lo que lo pont ne reportara. Jo dusay.

Item que neguna barcha Squif ne altres veixells maritims no pusquen esser encadenats enlo dit pont sino aquells que perla cort o perla justicia sera menat esser encadenats sens licencia del dit pere ballester eaço sots la dita pena. Jo dusay.

Item nengun pescador no gos ne presumesque donar volta de lahut ne barcha alguna ne encadenar enlo dit pont ne axi poch pusquen descarregar peix sobre lo dit pont ne smocar peix nefer alguna sutzura entot lo enfront dela lotga eaço sots pena de deu sous per cascuna volta que sera contrafet paguadors enla manera dessusdita. Jo dusay.

Item que dequiauant nengu no gos ne presumes que descarregar sobre lo dit pont de fusta pedra gix ne leuya sens licencia del dit pere ballester esots la dita pena dedeu sous per cascuna veguada. Jo dusay.

Item que nengun boter ne altres qualseuol personas no gosen ne presumesquen umplir botes sobre lo dit pont ne ligar cercols ne lenyam algun ab lo dit pont per remullar sens licencia del dit pere ballester eaço sots pena de sinch sous per cascuna veguada o perden los cercols e lenya. Jo dusay.

Item que nengun bestiar ne gos lensar del cap bolla ne costal sobre lo dit pont de fusta sino sobre lo peu de pedre del dit pont sots pena de sinch sous per cascuna veguada esi pagar nols volra, o no pora haia a rebre vint esinch açots epach lo asotador sens alguna gracia e merce.

Item mes ordonaren que neguns scuradors de letrines albellons o basses ne qualseuol altres persones no gosen ne presumesquen lensar ne fer lensar brutura ne sutzure alguna dela

porta del mol fins passat tot lo enfront del ort dela lotge sots pena de sinch sous per cascuna volta esi sera catiu o catius eno volran pagar o no poran haien arebre cascun vint esinch asots epaguen lo açotador sens alguna gracia e merce. Jo dusay.

Item que negun pascador ne altra persona dequalseuol ley o condicio sien no gosen stendre ne alquitrinar exercia alguna enlo passatgedor dela lotga deuant la mar elo pont de fusta com sia gran ambarch egran enfitament dels mercaders ealtres quis passegen perla lotga eaço sots la dita pena dedeu sous per cascuna veguada. Jo dusay.

E per quant los dits capitols per distancia de temps son vinguts en gran dissuetut perla qual occassio cascundia son fets grans dans epreiudicis al dit ponto per la inobseruancia dels dits capitols per conseruacio del dit ponto fets edecretats per tant lo dit Spectable e noble Senyor asuplicacio den Barthomeu selleres guardia del dit pont o ab tenor deles presents mana atot hom generalment de qualseuol grau condicio o tament sia que los dits capitols per la conseruacio del dit ponto fets edecretats e totes e sengles coses en aquells contengudes tinguen inviolablament e obseruen sots les penas enlos dits capitols contengudes y expressades E perque ignorancia per alguno puxa esser allegada mana les presents enla plassa dela lotja dela present Ciutat esser publicada. Datum en Mallorques a XXVII de febrer any M. D y vuyt. aymerich—Vidit ardiles. Regens.

ANTONI PONS.

(Continuará)

BIOGRAFIA DEL M. I. SEÑOR DON JOAQUIN MARIA BOVER DE ROSSELLÓ

(CONTINUACIÓN)

Si las obras publicadas y los elogios de los sabios y de los escritores imparciales, forman y componen la aureola de un literato, ciertamente que no es escasa de laureles la que ciñe ya las sienes del ilustrado Bover, el número de aquellas es considerable como veremos despues, y el de los autores que han reconocido su mérito, es sumamente respetable, pareciéndonos

conveniente el citarlos, manifestando su opinion favorable á nuestro anticuario sevillano-mallorquin, á fin de que puedan conocer mejor nuestros lectores á nuestro distinguido escritor.

No contaba Bover mas de 21 años de edad, cuando en el *Correo literario mercantil*, el primer periódico de esta clase que se ha publicado en España en este siglo con las formas modernas, se escribió en 10 de agosto de 1831 el siguiente elogio de nuestro jóven Anticuario: «Mallorca, Isla en todos tiempos fecunda en grandes literatos, tiene hoy á D. Joaquin Maria Bover. Dedicado á la Numismática, ha adquirido grandes conocimientos; trabaja incessantemente en la recoleccion de documentos y noticias relativas al Reino Balear de que tiene ya formados un gran número de tomos manuscritos. Sus contínuas explotaciones de lucos y cementerios que fueron de los romanos, le han proporcionado porción de lápidas y medallas de aquel pueblo con que ha formado un Museo bastante curioso.» Por esta cita se vé que desde muy jóven empezó la celebridad de Bover, celebridad que se ha hecho ya gigante en aquellas Islas y que no cabiendo ya en tan estrechos límites, se estiende por el mundo científico para gloria de su nombre y de su país. En el tomo 3.º del *Artista*, periódico madrileño, hallamos á la página 59 que se dice al publicar dos composiciones líricas: «Estas poesías son obra de un jóven mallorquin, D. Joaquin Maria Bover, ya ventajosamente conocido en la moderna literatura por algunos brillantes ensayos y sobre todo por una Oda á la Reina, llena de fuego y patriotismo que se insertó en 23 de febrero de 1834.» De esta Oda se hab'a tambien, insertándola, en el tomo segundo, página 279 del *Propagador de la Libertad* diciendo: «En tan linda produccion como en todas las de este digno jóven, respiran los sentimientos mas ardientes y profundos de libertad, de odio á la tiranía y de amor á la mujer heroica que el cielo puso entre nosotros y entre el trono de hierro que nos oprimia.»

No pocos elogios se prodigaron á Bover en la *Gaceta* de 12 de junio de 1839 al hablar de sus obras, las que tambien fueron recomendadas en 30 de diciembre del mismo año en el *Guardia Nacional* de Barcelona, que hablando de las actas de la Academia de Buenas Letras de esta ciudad dice: «que Bover ha esclarecido todos los puntos históricos relativos á Mallorca, distinguiéndose en ellos una elegante pluma y

una copiosa noticia de antigüedades baleáricas que recomendaban altamente al escritor amante de su país.» La expresada Academia en sus actas publicadas, le elogia extraordinariamente, «congratulándose de contar entre sus socios á tan laborioso como benemérito individuo.»

Haciendo análisis el *Nacional* de 11 de mayo de 1840 del discurso de Bover sobre el origen, vicisitudes y estado actual de la literatura en las Baleares, dice entre otras cosas: «Es un trabajo que honra á su autor y á su país y que sería muy de desear se emprendiese y publicase en el nuestro con el propio buen desempeño.»

El *Guardia Nacional* citado con referencia al 20 de Mayo de 1839, hablando de la obra de Bover titulada: *Pobladores de Mallorca despues de la última conquista por D Jaime de Aragon y noticia de las heredades asignadas á cada uno de ellos en el reparto general de las tierras* dice: «Es trabajo apreciable, exacto y erudito al par que importante porque en esta obra se leen los nombres mas esclarecidos de nuestra historia formando un nuevo testimonio del valor y proezas con que sacudieron el yugo sarraceno» haciendo despues justos elogios de la descripción artística y filosófica hecha por nuestro jóven de la gruta de San Luis.»

Apolo prestó tambien su lira á los poetas para que cantasen en loor de Bover, y asi lo vemos en el *Diario Constitucional* relativo al 2 de setiembre de 1842 en que para elogiar su Diccionario crítico de escritores Mallorquines publicó un tal J. M. (1) una notable epístola latina.

El *Imparcial* de 12 del mismo mes elogió tambien la expresada obra y á su autor, y en el mismo año vemos á la página 479 del *Liceo Valenciano* que dice: «Es grande el interés que asiste a esta clase de obras por las eminentes calidades que en ellas ostenta su autor como crítico y como escritor. El celo y la constancia del Sr. Bover merece singular encomio; pero ademas de estas dotes que debe al deseo que le anima de ilustrar á su patria, muestra otra en sus escritos que las debe sin duda á la naturaleza, á saber: «profundidad de juicio, buena crítica y estilo correcto y elegante. La Biblio-

teca Mallorquina del Sr. Bover dá á su autor lustre y renombre.» En el periódico titulado *Laurel*, número perteneciente al 24 de julio de 1842, se hace un exámen crítico de los méritos literarios de Bover y con este motivo se dice de él: «bien conocido literato y diligente investigador de las cosas de nuestra patria. Con sus obras ha abierto el Sr. Bover á fuerza de fatigas, sudores y vigiliias un camino que seguirán otros historiadores con grandes comodidades, pero no perdiendo nunca de vista las huellas del primero que le ha trillado y sin que les sea dable prescindir del Sr. Bover como del mas esperto guia en este camino.» Aunque lejos de Madrid el Sr. Bover ya hemos visto la justicia con que le han tratado desde su juventud los periódicos de la córte, y no debemos pasar en silencio, que sus obras movieron al Instituto Español á nombrarle Socio corresponsal en su sección de Literatura y que en el *Boletín Oficial* de esta sociedad de 8 de abril de 1843, se le prodigan justos y merecidos elogios. Debemos contar entre las publicaciones que han formado un juicio exacto de las obras literarias del Sr Bover, al *Propagador Balear* que siempre ha hecho justicia á los talentos de los españoles escritores. En efecto, en 31 de mayo de 1836 dijo de nuestro Anticuario: «El infatigable jóven Bover ha escrito una noticia histórico filológica de los Museos del Conde de Montenegro. Este trabajo debia honrar sus cualidades intelectuales y debia lisonjear sus gustos literarios, asi es, que lo ha desempeñado con el esmero de quien se complace en la formacion de una obra y con la abundancia de quien ostenta la variedad de sus conocimientos. Esta obra le abria un campo donde lucirse, ya descifrando los mármoles de supulcrales urnas como anticuario, ya mencionando hechos de una de las principales casas de Mallorca como cronista; ora desplegando las álas de su imaginacion como poeta, ora autorizando con citas sus aserciones y conjeturas como erudito. El Sr. Bover es un soldado de Minerva que siempre está en activo servicio; no le arredran los peligros, no teme las fatigas y el mismo deleite que en ellas encuentra, es tal vez su corona mas apreciada. Esos laureles bañados de sudor, son preferibles á otros salpicados de sangre.»

En este mismo *Propagador* se dice por otro Apologista en el número del 30 de julio del mismo año: «El erudito cuanto infatigable anticuario y escritor Mallorquin Bover, ha dado en

(1) Don Juan Muntaner y García.

No reproducimos esta elegante epístola, ni su traducción castellana, debida a Don Tomás Aguiló, por insertarse como colofón del prólogo que este puso a la *Biblioteca de escritores baleares* de Bover. (pág. XXIX-XXXII).

sus obras muchos testimonios de los extensos y profundos conocimientos que posee en el ramo de antigüedades, antorcha de la historia que cultiva con singular aprovechamiento. En su Noticia histórico filológica de los Museos del Cardenal Despuig, hemos admirado la copia de erudición que en ella despliega, el buen criterio de que hace uso con una modestia que le honra, y la hermosura de estilo que ha sabido introducir hasta en las descripciones que menos se prestan por su naturaleza á las galas del lenguaje. Estas descripciones hechas con inteligencia y maestría, y las eruditas notas con que las acompaña; los pensamientos sublimes que alguna vez traslada al papel arrebatado por el recuerdo de las edades que fueron, y las lágrimas que derrama al concluir el bosquejo de los monumentos antiguos, sobre las ruinas de tantas glorias perdidas, de tantas riquezas artísticas sepultadas en los arenales del desierto, de las ciudades en fin cuya magnificencia se ha reducido al nombre que la historia nos conserva; todo, llama muy particularmente la atención del lector instruido y filósofo.»

Parécenos suficiente el cuadro que presentamos de la prensa periodística con relación á Bover, para conocerle por ella, pero no queremos dejar de consignar el lado de los mencionados laures, los que le prodigaron en sus obras otros sabios. Merece primero nuestra atención el erudito D. Ignacio Alió que se espresa con respecto á nuestro Anticuario del modo siguiente: «En todas partes los hombres que descuellan por sus luces son tenidos en consideración. Este apreciable literato ha hecho innumerables beneficios á Mallorca desentrañando mil problemas de sus antigüedades, dando publicidad á la multitud de monumentos históricos que yacerían en el olvido, contando en sus eruditas obras lo que fué, juzgando con esmera la crítica, los puntos controvertidos, é ilustrando á los literatos con excelentes rasgos de su pluma. La historia civil, la geografía, la numismática, geología, arqueología, historia natural y botánica, son los ramos que cultiva con acierto y sobre los cuales es continuamente consultado por los hombres eminentes y por las corporaciones científicas de la Europa. Las muchas Academias á que pertenece, le honran continuamente haciendo mencion honorífica de su nombre y consultándolo muy á menudo sus dudas históricas. Es hombre incansable, á todas horas se le encuentra asido á la mesa de su despacho, y á

todas horas le encuentran los literatos forasteros que le visitan, siempre dispuesto á satisfacer con su agradable y erudita conversacion y con las noticias que le piden, todo cuanto pueden apetecer.»

N. P. D.

(Continuará.)

NOTICIES

Nou Corresponent

Amb vivíssima satisfacció hem sabut que fa poc la «Real Academia de Bellas Artes de San Fernando» ha nomenat soci corresponent en aquesta població nostre benvolgut amic i membre de la Junta de Govern de l'Arqueològica el conegut arquitecte D. Guillem Forteza i Pinya.

El felicitem per tan honrosa com merescuda distinció.

SUMARI

- I. La Noblesa Mallorquina en la orden de Malta (continuación) por *M. Ribas de Pina*.
- II. Datos para la Historia de Artá, por *D. José R. mis de Ayreflor y Sureda*.
- III. Sobre'ls Hospitalaris de Pollença (1337 N. 1338), per *D. P. A. Sanxo*.
- IV. Llibre de Antigüedat de la Iglesia del Real Convent de St. Francesch de la Ciutat de Mallorca (continuación), por *D. Jaime de Oleja y de España*.
- V. Image xilografiques Mallorquines, per *Don Vicens Furió Kobs*.
- VI. Pregons del sigle XVI. — XXIV per los caualls armats (1507)—XXV Que canons e fibres sien tencats (1507)—XXVI Crida per lo ponto (1508), (continuació) per *D. Antoni Pons*.
- VII. Biografía del M. I. Sr. D. Joaquín Maria Bover de Rosselló, (continuación), por *N. P. D.*
- VIII. Noticias.
- IX. Plech 58 de les Informacions judiciales sobre'ls adictes a la Germania, per *D. Josep M. Quadrado*.
- X. Lámina CLXII.